

ПРОФІЛАКТИКА ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО СКЛАДУ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ МВС УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку України як незалежної правової держави особливого значення набуває рівень професійної підготовки працівників міліції, адже це зумовлює ступінь ефективності діяльності правоохоронців по боротьбі зі злочинністю. Це потребує пильної уваги представників усіх юридичних та суміжних наук, зокрема – юридичної психології, одним із напрямів якої є вивчення психологічного забезпечення правоохоронної діяльності. Умовою високого рівня ефективності правоохоронної системи держави є підвищення рівня професійної освіти майбутніх правоохоронців. Однією з найважливіших перепон на шляху розвитку системи освіти майбутніх правоохоронців є відсутність реальних заходів професійно-психологічного забезпечення викладацького складу навчальних закладів системи МВС України.

Окремі аспекти проблеми професійно-психологічного забезпечення викладацького складу навчальних закладів системи МВС України розглядались у монографіях, наукових збірниках, навчально-методичних посібниках В.І. Медведєва, Н.І. Наєнко, Г.Сельє, Л.О. Кітаєв-Смика, А.С. Макаренка, В.А. Сухомлинського, В.Л. Марищука, В. Кеннона, Л.Леві, А.М. Леонтєва, Р. Лазаруса, І.П. Павлова, Т.В. Форманюка, В.Є. Орла, О.О. Бодальова, Т.А. Немчина, С.Л. Рубінштейна, Н.В. Кузьміної, В.Ц. Абрамяна, Т.М. Малкової, О.М. Столяренко та ін [1,2,3,4,8,9].

В якості психодіагностичної бази використовувались праці Л.М. Собчик, Л.Ф. Бурлачука, А.Є. Лічко та ін. Крім зазначених дослідників протягом останнього часу особливості та практичні аспекти діяльності викладачів відомчих закладів освіти системи МВС найбільш повно висвітлювали О.М. Столяренко, В.С.Сівухін, В.С. Медведєв та ін [6,7].

Все ж таки, проблема теоретичного аналізу застосування психологічних знань у такій напруженій діяльності, як діяльність викладачів навчальних закладів МВС України, вимагає подальшого розв'язання в світлі реформування правоохоронної системи та впровадження нових форм суспільно-економічної діяльності.

У практиці вузівського процесу в системі МВС України не заведено звертати увагу на психологічний стан викладачів. Проте, у значній частині викладачів існують психологічні проблеми, значний рівень психологічної напруженості та тривожності..

Певна частина викладачів потребує психологічної підтримки, адже до тривожності, пов'язаної з таким складним видом діяльності, як педагогічна, додається ще тривожність, зумовлена необхідністю постійно виконувати ще й службові обов'язки.

Одним з головних аспектів удосконалення професійної діяльності науково-педагогічного складу закладів освіти системи МВС України є підвищення ефективності діяльності. Це можливе лише за умови здійснення комплексної професійної підготовки, яка передбачає формування не тільки педагогічної компетентності, але й обов'язково – психологічної підготовленості. Між тим, по сьогодні залишається, на жаль, актуальною занепокоєність, висловлена понад десять років тому О.М. Столяренком: “слабка професійно-психологічна підготовка співробітників виступала і виступає хронічною болісною вадою їхньої

професійної майстерності та діяльності. Коли співробітник професійно безпорадний при аналізі і регулюванні людських вчинків та стосунків, а на нього тисне вантаж відповідальності за розв'язання службового завдання, він потрапляє в ситуацію, яка підштовхує його до використання силових засобів, домагання, насильства, погроз та інших незаконних дій” [6: 7].

Психологічний аналіз педагогічної діяльності дозволяє нам запропонувати певні напрями профілактики негативних наслідків психологічної напруженості. Перший із них – врахування власних особливостей та індивідуального стилю діяльності; другий – використання запропонованих нами методів зменшення рівня психологічної напруженості та засобів саморегуляції.

Відтак, нами впроваджено проведення з викладачами наступних заходів:

1. Проведення спеціальних семінарів з психологами з метою формування навичок саморегуляції психічних станів у викладачів у стресових ситуаціях, оскільки успішне використання методичних рекомендацій з формування вмінь та навичок саморегуляції можливе лише при творчому підході, враховуючи специфіку професійної діяльності та індивідуальні особливості кожного викладача, а такі умови забезпечують, передусім, семінари.

2. Крім формування психологічної готовності викладачів до педагогічної діяльності науково-педагогічному складу для вдосконалення професійної діяльності нами також уведено систему заходів самовдосконалення на кожному етапі професійної психолого-педагогічної їх підготовки.

Вибір напрямів діяльності з самоосвіти – справа виключно індивідуальна і визначається головним чином самим викладачем. Але ж педагогічна діяльність обумовлює її рішення як специфічних, так і загальних для всіх викладачів завдань.

Виходячи з цього, ми завважили за можливе визначити загальні напрямки самоосвіти викладачів в сучасних умовах. Найбільш важливими з них визначено такі:

- систематичне вивчення актуальних проблем внутрішньої та зовнішньої політики держави;
- цілеспрямована робота по оволодінню найбільш складними питаннями гуманітарних та соціально-економічних наук;
- підвищення рівня й якості знань у галузі викладу предмета;
- постійне збагачення спеціальними та психолого-педагогічними знаннями, необхідними для досягнення високих результатів у навчанні та вихованні курсантів та слухачів;
- постійне поповнення та поширення методичного арсеналу, який дозволяє викладачеві проектувати та змінювати навчальний процес з метою підвищення його ефективності;
- формування та розвиток культури комунікації, що дозволяє встановлювати тісний зв'язок з тими хто навчається, а також з навчальними колективами;
- систематичне поновлення знань та вмінь за методикою самовдосконалення, що дозволяє постійно

рухатись вперед і тим самим підвищувати свою професійну підготовку, тощо.

Для викладача навчального закладу системи МВС України метою самовиховання є досягнення усвідомленого ним образу педагога, висококваліфікованого фахівця, здатного ефективно вирішувати сучасні педагогічні завдання під час підготовки курсантів та слухачів до правоохоронної діяльності. А оскільки самовиховання – процес безперервний, то його цілі та вимоги до нього постійно змінюються та зростають. Таким чином самовиховання – це прагнення викладача якомога більш повно відповідати цим вимогам.

Вживання змісту самовиховання в практичній діяльності викладачів стало здійснювати за декількома послідовними етапами.

1. Поглиблене вивчення та усвідомлення сучасних вимог до викладача окремого профілю та його діяльності.

2. Усвідомлення та самооцінка своєї діяльності та поведінки в рамках їх відповідності новим вимогам.

3. Планування роботи над собою, напрацювання програми самовиховання.

4. Активна практична діяльність з реалізації програми самовиховання.

5. Самоконтроль та самокорекційна робота з самовиховання.

Але тут виникає ще одна проблема. Для всебічного формування та розвитку особистості викладача вищого навчального закладу системи МВС України необхідна не тільки цілеспрямована робота по його навчанню та вихованню, розвитку та психологічної підготовки до педагогічної діяльності, але й активізація його внутрішньої мотивації відповідати потребам педагогічної практики, що більшою мірою досягається за допомогою професійного самовиховання. Потреба у професійному самовихованні обумовлюється відповідними умовами педагогічної діяльності. Тільки у процесі різнобічної, активної суспільно спрямованої діяльності викладач зустрічається з реальними труднощами, бачить свої недоліки, оцінює свої можливості по їх усуненню та спрямовує зусилля на досягнення поставлених цілей.

Таким чином, підвищення ефективності самовдосконалення в системі професійної психолого-педагогічної підготовки викладача перш за все передбачає переоцінку своїх знань та досвіду, пошук нових засобів впливу на курсантів та слухачів, усунення власних недоліків, критичне ставлення до досягнутого. Реалізацію цього напряму ми стали здійснювати у тісному взаємозв'язку з індивідуалізацією усього процесу професійного становлення викладача на всіх етапах його професійної психолого-педагогічної підготовки та практичної діяльності.

Проблеми індивідуалізації професійної психолого-педагогічної підготовки викладачів не нова. Вона як найважливіший напрямок організації професійного навчання викладачів ВНЗ широко використовувались у різні періоди історії російської та вітчизняної професійної школи.

Необхідність посилення індивідуалізації підготовки викладачів у сучасних умовах викликана перш за все як ускладненням специфічності діяльності кожного викладача, так і особливостями його профе-

сійного становлення та росту. Саме тому сьогодні, як ніколи раніше, ці процеси стали потребувати пильної уваги. Крім того, індивідуалізація обумовлена також широким вживанням в систему підготовки викладачів різного роду технічних засобів, що дозволяють значною мірою персоналізувати відбір соціальної інформації, темп та обсяг роботи викладачів, контроль та самоконтроль за рівнем професійної підготовки.

Все це порушило проблему цілеспрямованого проведення цілого комплексу організаційних, учбово-методичних та матеріально-технічних заходів для реалізації індивідуального підходу до професійної підготовки викладача. Першочерговими з них, як засвідчив аналіз спостережень, стали наступні:

1. Організаційні заходи:

– удосконалення професійного відбору кандидатів для педагогічної роботи в ВНЗ системи МВС України;

– скорочення чисельності осіб у групах професійної підготовки та перепідготовки;

– поширення практики підготовки за індивідуальним планом з врахуванням рівня професійної компетенції, службового та педагогічного досвіду;

– цілеспрямоване вживання методів активного навчання, що сприяють індивідуалізації формування професійно важливих знань, навиків та вмінь тощо.

2. Навчально-методичні заходи:

– розробка багатоваріантних та альтернативних тематичних планів для різних категорій викладачів, що відповідають вимогам та методиці творчого навчання;

– актуалізація та поновлення змістом учбових програм, що передбачають їх засвоєння за індивідуальними планами;

– підготовка та випуск спеціальних навчально-методичних посібників, що допомагають самостійному вивченню предмета, а також активізують самостійний пошук викладачів;

– здійснення спеціального відбору та підготовки педагогічних кадрів, що працюють у системі професійної підготовки викладачів, здатних якісно працювати не тільки на колективному але й на індивідуальному рівнях;

– цілеспрямоване використання форм та методів професійної підготовки для індивідуальної роботи з викладачами тощо.

Нами встановлено також, що в роботі посадових осіб навчальних закладів за індивідуалізацією професійної психолого-педагогічної підготовки викладачів слід передбачати рішення двох взаємопов'язаних завдань:

1) діагностику індивідуальних особливостей викладачів, як першочергову умову індивідуалізації;

2) урахування виявлених відмінностей у роботі персонально з кожним викладачем з використанням форм та засобів індивідуальної підготовки.

Все це дало можливість організатором професійної психолого-педагогічної підготовки викладачів привертати увагу до різної реакції педагогічного складу на нововведення, та відповідно до переважного типу індивідуальної або колективної реакції на нововведення у професійній психолого-педагогічній підготовці викладачів та планувати роботу з ними, формувати умови для напрацювання позитивного ставлення до введення інноваційних підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрюсюк В. Г., Казміренко Л. І., Юхновець Г. О., Медведєв В. С. Професійна психологія в орга-

нах внутрішніх справ. Загальна частина: Курс лекцій. – К.: Вид.-во Українська академія внутрішніх справ, 1995.–111 с.

2. Андрюсюк В.Г. Психологія слідчої діяльності: Навчальний посібник. – К.: Вид.-во Українська академія внутрішніх справ, 1994. – 106с.

3. Казміренко Л.І., Кондратьєв Я.Ю., Юхновець Г.О. Суд в Україні і боротьба з корупцією, організована злочинність і захист прав людини. // НДІ “Проблеми людини”. – К., 1999. – Т.12. – С.123–129.

4. Кондратьєв Я.Ю. Загальна характеристика системи психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності ОВС. Лекція. – К.: Вид.-во НАВСУ, 1999. – 39с.

5. Леонтьєв А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1975.- 304 с.

6. Столяренко А.М. Преподаватель учебного заведения МВД и его педагогическая культура. – Москва, 1997.

7. Турченко В.Н. Социально-педагогические проблемы учительского труда. – Москва: Знание, 1975. – 64 с.

8. Юридична психологія. Альбом схем з коментарями: Навч. посібник/ кол. авт. В.Г. Андрюсюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв та ін., За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – Вид. 2-ге, доопр. та доп. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2000. – 112с.

9. Юридична психологія: Підручник для студентів юридичних вищ. навч. закл. і фак. / В.Г. Андрюсюк, Л.І. Казміренко, Я.Ю. Кондратьєв. За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – Київ: Видавнич. Дім “Ін Юре”, 1999. – 352 с.

Подано до редакції 19.01.05

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются теоретические и практические вопросы, связанные с проблемой возникновения психологической напряженности в деятельности преподавателей высших учебных заведений системы МВД Украины. Автор высказывает

предложения по усовершенствованию организации и проведению профессиональной психологической подготовки научно-педагогического состава МВД Украины с целью предупреждения психологической напряженности.

SUMMARY

The article deals with some theoretical and practical issues connected with the problem of appearance of psychological tension in the work of teachers of educational institutions pertaining to the Ministry of Internal Affairs in Ukraine. The author makes suggestions on

advancing organization and realization of professional psychological training of scientific and pedagogical stuff of the Ministry of Internal Affairs in Ukraine with the purpose of preventing psychological tension.